

9P-4302

Fjällkon

SVENSK FJÄLLRASAVELS TIDSKRIFT nr 4/2013

**”JAG MÅSTE
VARA
GALEN OM
REGERINGEN
ÄR KLOK!”**

LIVSFARLIGT....

Att dricka opastöriserad mjölk. Ja det är farligt.

Det är vad livsmedelsverket säger om våran underbara opastöriserade mjölk. Inte många har väl undgått debatten ang mjölken och livsmedelsverkets lagförslag om totalförbud för handel å gåvor av opastöriserad mjölk och grädde.

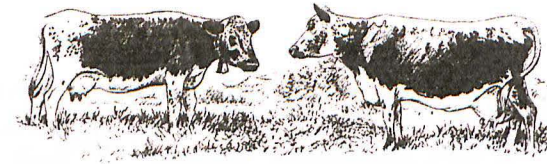
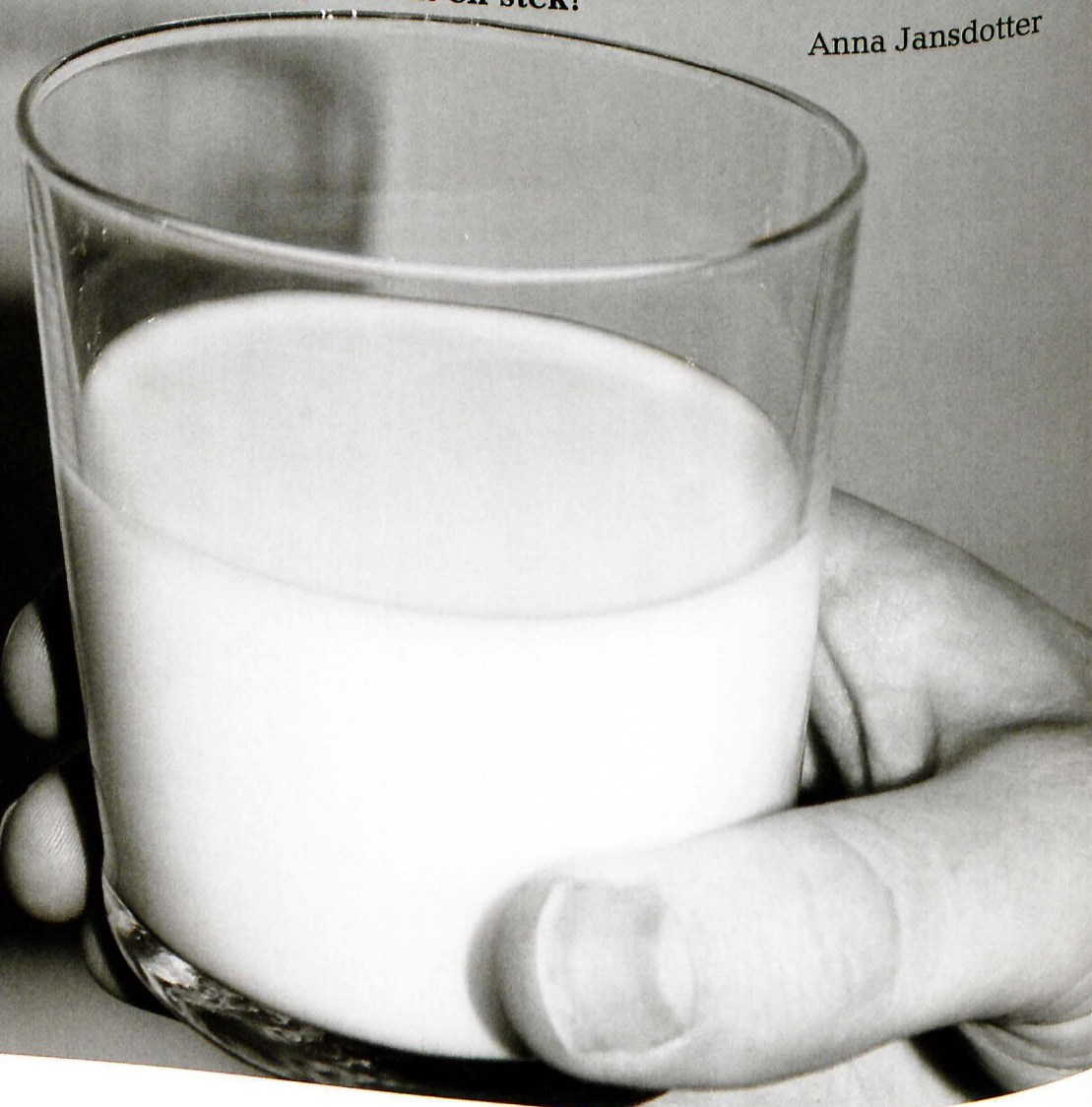
Livsmedelsverket "fakta" som dom grundar sitt förslag på är ren skär lögn. För det kan inte vara sant att opastöriserad mjölk är farligare än tex kyckling, köttfärs, salad, skaldjur mm. Och efter ett samtal med rådgivare och sakkunnig på Eldrimner så är jag än mer övertygad om livsmedelsverkets lögn. Läs gärna ovannämnda mans remissvar som han skrivit åt föreningen Småbrukarna (se småbrukarnas hemsida). Eldrimner har också skrivit ett remissvar, dock tamt men läs gärna. Föreningen Fäbodbrukarna har givetvis också ett remissvar. Vårt kära förbund LRF höll ju förstås med livsmedelsverket i början, men tog sitt förnuft tillfång och gjorde en komplettering av sitt remissvar.

Om 4-6 månader efter årsskiftet kommer vi få ett besked i frågan. "Mjölkrevolutionen: naturens mest perfekta mat som du inte får köpa" av Jonas Colting rekommenderar jag er att läsa. Intressant och kul läsning.

Glöm nu inte att byta ut kvällens köttbullar mot bönor..!? ja Livsmedelsverket igen, minska miljöpåverkan, minska på köttet!!

Kära komänniskor: sälj er mjölk å ät en stek!

Anna Jansdotter

INNEHÅLL

LIVSFARLIGT.....	s 2
INNEHÅLL/REDAKTÖRSORDET	s 3
STYRELSEN	s 4
SOLVEIG HEDÉN	s 6-7
FJÄLLNÄRA KOMMITÉN	s 8
EVA KALLIN	s 9
BBA2A2BB	s 10-11
SKRIVELSEN TILL	
JORDBRUKSVERKET	s 12-15
20 ÅR SEDAN PRF STARTADE	s 16-23

REDAKTÖRSORDET

Det har varit en galen höst! Galen för att man aldrig trodde man skulle behöva vara med om en så totalt kapsejsad bevarandepolitik från regering och myndigheter. Att man glatt förordade slakt på fjällkor på 60 och 70talet är ju en sak, det visste vi, och dom visste inte bättre då. Men att idag över 20år efter Rio konventionen och alla andra konventioner som Sverige skrivit på sen dess, tvingas se att man helt misslyckas med att se långsiktigt på bevarandearbetet (som dessutom långt ifrån var bra som det var) är smärtsamt, mycket smärtsamt, galet smärtsamt!

Så många har tyckt likadant när vi hört av oss och rest frågan men ingen verkar kunna nå fram till makten (Eskil) och berätta så att han tar det till sig och förstår. Galet var ordet. Därför markerar jag detta med den första bildlösa framsidan sen fjällkon började komma ut 1996. Jag hoppas det aldrig behövs igen. Men jag har fått så mycket vrede och förtvivlan skickat till mig via medlemskontakter att det måste ut på något sätt, vi måste få vara ledsna och arga och sen måste vi ta nya tag. Det här är för galet för att dom ska få vinna över oss. Därav en tidning med mycket text och kanske den mest tunglästa vi gjort. Planen var att den skulle varit glad och saluterat de 20år som gått sen Peder Jakobsson for iväg på första spermasamlingssvängen, men Eskil förstörde det upplägget

Nästa nummer när vi slickat såren under jul och nyårshelgerna ska vi åter ta tag i framåtblickandet och de spännande saker som händer på kaseinfronten, i skrivande stund har för första gången kaseinkvaliteten på mjölken (oss veterligt) diskuterats på ett mejeristyrelsemöte i det att frågan varit uppe på ett seriöst sätt i styrelsen på Norrmejerier. Oro för sjunkande användbarhet på Holstein/SRB mjölk ur ostproduktionssynpunkt är grundorsaken till att frågan väcks. Nästa nummer vet vi även hur det gick på Alebäck och ska ta tag i tjurredovisningen i tidningen igen.

Vi önskar er en god jul och ett gott nytt år! Håll ut och fortsatt kämpa!!

Robert Nilsson

Ps För den som vill ha lite självkänsla åter finns det att hämta på youtube, använd sökordet "so god made a farmer" Ds

Redaktör och Ansvarig Utgivare:
Robert Nilsson
Övre Svartlå 515
961 98 Boden
mobil: 070-663 21 92
korn@telia.com

Layout:
Emma Nilsson
Nelsonstigen 10
134 36 Gustavsberg
mobil: 073-803 40 83
emma.ingrid.karolina@live.se

Tryck:
Kph Trycksaksbolaget AB,
Uppsala

Tidningen Fjällkon är Svensk Fjällrasavels medlemstidning som ges ut ca 4 ggr per år. Däremellan skickas aktuell information ut. Annonseringen med radannonser i tidning och info-blad med t.ex. "Köpes/Säljes" är gratis för medlemmar.

Samtliga artiklar i Tidningen Fjällkon är författade av redaktionskommittén om ej annat anges. Åsikter framförda i signerade artiklar delas inte automatiskt av Svensk Fjällrasavel, utan är författarnas egna. Tidningen får i korta drag citeras om källan anges. Eftertryck är dock förbjudet utan skriftligt tillstånd från Svensk Fjällrasavel.

ISSN 1401-7806
Utgivningsbevis PRV nr 21560

Medlemsavgift:
300:- insättes årligen helst på Svensk Fjällrasavels BG 5361-8070. OBS! Skriv ditt namn och adress!

Ordförande:

Robert Nilsson
Övre Svartlå 515
961 98 Boden
tel: 0928-401 06
mobil: 070-663 21 92
e-post: korn@telia.com

Vice ordförande:

Robert Eklundh
Kanalvägen 904
811 95 Järbo
tel/fax: 0290-705 25
mobil: 070-317 73 51
e-post: nilsesihyttan@telia.com

Kassör:

Evy Schale
Killhult
312 98 Växtorp
tel/fax: 0430-311 18
e-post: evy@schale.se

Sekreterare:

Anna Axelsson
Evertsberg 3445
79691 Älvdalen
mobil: 073-065 48 45
e-post: anaxxel@hotmail.com

Ledamöter:

Thomas Lundholm
Brottan
820 77 Gnarp
tel: 0652-207 00
e-post: brottan@telia.com

Göran Lundström
Blecket-Bergvägen 29
79592 Rättvik
mobil: 070-593 66 13
e-post: goran.lundstrom@yahoo.se

Louise Westerberg
Ormön 116
74292 Gräsö
mobil: 070-311 22 03
e-post: gimskogen@banhof.se

Suppleanter:

Lars Halvarsson
Perjosvägen 5
782 75 Malungfors
mobil: 073-028 00 01

Anders Söderberg
Blecket-Bergvägen 29
79592 Rättvik
mobil: 076-127 63 05

Josefin Kallin
Rössjö 210
89395 Sidensjö
mobil: 073-056 00 15
e-post: josefinkallin@hotmail.com

Valberedning (s. k.):

Elena Lantz
Myckelgensjö 307
89592 Bredbyn
mobil: 070-673 86 06

Revisor:

Tove Klackenberg
Valdemarsbergsvägen 4
451 43 Uddevalla
mobil: 070-3897760
e-post: tovekla@gmail.com

Livdjursförmedling:

Mårten Dahlberg
Mariebergs Gård 1296
872 96 Bjärträ
tel: 0612-532 67
fax: 0612-531 07
OBS! Tel. tid måndagar
12-13

Stambokföring:

Robert Nilsson
mobil: 070-663 21 92
e-post: korn@telia.com

Renrasighetsintyg:

Robert Eklundh
mobil: 070-317 73 51
e-post: nilsesihyttan@telia.com

Fjällnära kommitté:

Ivan Eriksson (s. k.)
Torsvi Svanviken
745 99 Enköping
tel: 0171-830 35

Lars-Göran Lindgren
Lars Halvarsson

Avelskommitté:

Thomas Lundholm (s. k.)
Mårten Dahlberg
Joachim Gustavsson

Tidningen Fjällkon

**Redaktör och
Ansvarig Utgivare:**
Robert Nilsson
mobil: 070-663 21 92
e-post: korn@telia.com

Hemsidesansvarig:

Görgen Majewski
Hantverkaregatan 53c
26536 Åstorp
0738111560
e-post: gorgen@majewski.se

STYRELSEN HAR ORDET

"JAG MÅSTE VARA GALEN OM REGERINGEN ÄR KLOK!"

Rubriken är hämtad från en sångtext gjord av Ronny Eriksson och framförd av Euskefeurat. Jag hamnar själv inte alltid på samma sida som Euskefeurat värderingsmässigt sett, dom är nog "aningen" för långt till vänster för att jag ska vara bekväm i det knät. Men döm om min förvåning, sånt kan ändra sig! Sen den 24 september då Kristian Olofsson från föreningen Sveriges fäbodbrukare i ett mejl uppmärksammade mig/styrelsen om att regeringen beslutat att det inte ska gå att förlänga en del av miljöstöden (däribland stödet för hotade raser) som går ut 2013 till 2014 så känns plötsligt Euskefeurats textrad som mycket adekvat!

Jag får erkänna att jag först inte kunde tro mina ögon när jag läste Kristians mejl, att man från finansdepartementets sida velat spara på landsbygdsdepartementets budget har väl gått att utläsa sen tidigare, och att vi har en svag landsbygdspolitik visste vi ju. Men att det var såhär illa??!! Att regeringen prioriterar billig mat och utan problem ser på när den importeras från länder med betydligt sämre kontroll av regelefterlevnad och djurskydd så att vi idag är nere i 50% självförsörjningsgrad vet vi ju. Man anser uppenbarligen inte att jordbruket är en tillgång för Sverige eller att vi behöver en vettig självförsörjningsgrad. Regeringens politik och tro verkar vara den att om vi har pengar kan vi alltid köpa mat från nåt annat håll, en politik som rimmar med politiker som aldrig varit hungriga eller haft föräldrar som varit det. I övriga Europeiska länder finns fortfarande gott om människor med minnen om de umbäranden och den brist på mat som fanns i Europa efter andra världskriget, där tar man inte lika lätt på frågan.

Alltnog, jag trodde ändå inte att man skulle gå på stödet för hotade raser! Det måste vara budgetens minsta post! Sammanlagt betalas det 2013 ut 8miljoner kronor till djurägare av samtliga hotade raser. 2miljoner går till föreningsstöd (tidningar, informationsmaterial, mm.), samt 3miljoner finns att söka för olika projekt (till exempel de kaseinprojekt vi genomfört). Sammanlagt gör det att samhället satsar runt 1krona och 40öre per svensk och år på den biologiska mångfalden på husdjuren!! Men den 28 september var vi kallade till Nässjö för en träff mellan lantrasföreningarna och jordbruksverket och där framgick med önskvärd tydlighet att det var så illa som det såg ut.

Sen dess har vi från föreningens sida försökt påverka och nå fram med våra synpunkter i dessa frågor. Det känns ju aningen surt och fruktansvärt onödigt att vi ska måsta ta tid från välbehövda höstjobb på gårdarna till att sitta och jaga människor med månadslön och ordnade arbetstider för att försvara och förklara självklarheter. Jag vill i sammanhanget speciellt tacka familjen Runsten i Alsen och Sven Ahlberg i Lövvånger, Elisabeth Avendano i Argentina och Ivan Eriksson för all hjälp med telefonerande och kontaktande. Mycket hopkokat och koncentrerat har detta hittills lett till att följande kontakter tagits å föreningens vägnar.

Kontakt har tagits med ordförandena i Röd-kulleföreningen och Allmogekon för att få tillstånd en gemensam skrivelse i detta ärende till berörda myndigheter. Det verkar gå trögt

och i skrivande stund ser det ut som om vi får skriva själva.

Kontakt har tagits med WWF som är chockade över budgetförslaget och försöker jobba via sina kanaler.

Kontakt har tagits med Gun Rudquist på Naturskyddsföreningen som är helt med på noterna och jobbar aktivt för vår sak.

Kontakt har tagits med LRF som inte vill "röra i lantrasstödet", man var rädd att det skulle blivit ännu värre och sitter still i båten. (kanske någonting att tänka på när medlemsavgiften ska betalas, man kan teckna ersättarförsäkring via sin skogsägarförening!)

Kontakt har tagits med KSLA som är lika oförstående inför regeringens handlande som vi. KSLA tillskrev landsbygdsdepartementet i november 2012 med allvarliga påpekanden om den dåliga skötseln av de svenska husdjurs och växtgenetiska resurserna och fick svar så sent som i augusti detta år. Ett totalt "ickesvar" i stil med "god dag yxskaft" som bekymrar de kunniga människorna bakom KSLA. För den som vill läsa kan ni hitta skrivelsen och Eskil Erlandssons svar på hemsidan.

Kontakt har med varierande framgång tagits med press, debattforum och politiker, där är det bara att konstatera att det inte är lätt att nå fram.

Vi vill be alla medlemmar att försöka dra i de "tåtar" ni har och föra upp frågan så mycket ni kan, vi kan inte bara lägga oss ned och dö och ge landsbygdsbelackarna den glädjen! Nej Fjällrasen är fortsatt värd att kämpa för och alldeles för viktig för att politikerna ska få slakta den utan motstånd, vi får fortsätta försöka rädda den även om regeringen gav oss en rejäl "pungspark" denna gång, det är bara att bryta ihop och komma igen!!! Har du idéer om hur vi fortsatt ska jobba med frågan så hör av dig till styrelsen snarast!!

Robert Nilsson
Ordförande Svensk Fjällrasavel

27 ÅR SOM SÄTERBRUKARE SOLVEIG HEDÉN

Solveig Hedén som säterbrukare i 27 år på Kårebolssättern i norra Värmland. Solveig älskar sitt liv på sätern, men vi får inte förglömma att hon i alla år haft ett gott stöd i sin make Pål, han har skött om den egna gården själv medan Solveig varit på Kårebolssättern. Pål har även hjälpt till med bland annat vedhuggning från skog till huggkubb, för ved måste det till att värma vatten och koka messmör. I år hade Solveig fyra elever som hade 5 veckors praktik på sätern. Landshövdingen i Värmland besökte sätern och pratade om Solveigs värdefulla arbete på den. Solveigs kunskaper att ta hand om ko och getmjölk och göra smör, ost och messmör är mycket stor och mycket värdefull för elever som vill föra kunskaperna vidare till kommande generationer. Ja har besökt Solveig på sätern och man är alltid välkommen dit, och i sommar besökte jag sätern två gånger och tog bilder. Solveig fick sig tilldelat diplom med mera för 27 år på sätern på fjällkoföreningens i Värmlands årsmöte den 7de september i år. Ja hoppas att Solveig orkar med ännu en sommar på Kårebolssättern och helst fram till ett 30årsjubileum! Tack Solveig för din goda gästfrihet och jag slutar med att önska lycka till i fortsättningen!

Solveig kallar på fjällkorna med näverluren.
Foto: K. Göran Eriksson

K. Göran Eriksson

Tillverkning av getmessmör.

Foto: K. Göran Eriksson

Rast i fåboskolan.

Foto: K. Göran Eriksson

Fåbostudenter på Kårebolssättern.

Foto: K. Göran Eriksson

Värmlands fjällkoklubbs årsmöte 2013.

Foto: K. Göran Eriksson

Slätter på Kårebolssättern.

Foto: K. Göran Eriksson

Fjällkorna på väg hem efter närverlurshemkallning.

Foto: K. Göran Eriksson

INFORMATION FRÅN FJÄLLNÄRA KOMMITTÉN

Fjällnära träffen 2014

Vi planerar att som vanligt ha en träff andra helgen i mars. Program eller plats är ännu inte bestämd. Kom gärna med förslag på lämplig plats med närliggande utflyktsmål. Vi har hittills haft träffen två gånger i Evertsberg, Dalarna, en gång vid Hornborgasjön, Västergötland, och senast på Gräsö i Roslagen.

Årsrapporten

Nu är det snart dags att lämna in årets rapport om händelser i besättningen. Vi vill särskilt betona vikten av att meddela ny ägare vid försäljning av livdjur, så vi kan hålla vårt ägarregister uppdaterat. Årsrapportsunderlag kommer att skickas ut vid årsskiftet men kan även laddas ner från hemsidan.

FJÄLLNÄRA SEMINTJURAR 2013

Tjurar tillgängliga för allmän användning (mer än 100 doser):

Namn	Stamboknr	Kodnr	Ursprung	Tjurlinje
Munter	6814	7-525	100% Lhb	Munter
Klöver	6813	7-527	100% K6M	Klöver
1 Arne	6829	7-560	100% Bj	Pulax
1003 Hjärter	20010	7-708	50% Bj 50% K6M	Klöver
1021 Kronprinsen	20080	7-780	75% Bj 25% K6M	Pulax
16 Benjamin	20094	7-787	50% Lhzb 50% K6M	Klöver
37 Eskil	20095	7-789	100% Fd	Pulax
3 Runar	20112	7-797	63% Lhb 25% Fd 12% Bj	Munter
3 Billy	20096	7-809	44% Lhb 38% Bj 12% K6M 6% Fjäll	6 Pricken
7 Saqar	24701	7-819	50% Fd 47% Lhb 3% Fjäll	Munter
1034 Linus	24703	7-829	75% Bj 19% Lhb 5% Fjäll 2% Vt	Klöver
1 Lukas	24707	7-837	63% Bj 25% Fm 9% Lhb 2% Fjäll 1% Vt	6 Pricken
7011 Mark	24716	7-845	69% Lhb 19% K6M 12% Bj	Pulax
15 Link	24713	7-850	50% K6 25% Lhb 25% Fd	Pulax
1039 Sir John	24719	7-866	60% K6 28% Lhb 12% Fd	Julius
16 Skuggans Göran	24720	7-875	50% Fd 25% Bj 12,5% Lhb 12,5% K6M	6 Pricken
				Brunte

Tjurar endast för riktade parningar efter medgivande från fjällnära kommittén (50-100 doser):

Namn	Stamboknr	Kodnr	Ursprung	Tjurlinje
8 Vivalde	6872	7-593	100% Fd	Laban
2006 Rasmus	20013	7-727	100% Fd	Brunte
3053 Markisen	20070	7-765	75% Lhb 25% Bj	Julius

Tjurar i genbank (mindre än 50 doser) sparas för framtiden:

Namn	Stamboknr	Kodnr	Ursprung	Tjurlinje
2 Grälle			100% Lhb	Julius

Fjällnära tjurfamiljer

Serien om fjällnära tjurfamiljer tar en tillfällig paus i detta nummer av Fjällkon. Fortsättning planeras i nästa nummer av fjällkon och då med tjurarna efter Pulax från Biellojaure, Arne och kronprinsen med flera.

Övrigt

Tjurar som ska stambokföras bör ha en stambokförd moder, men ett absolut minimikrav är att det finns ett hypoplasi-intyg på modern. Naturligtvis ska även tjuren i fråga ha två lika stora normalt utvecklade testiklar. Du ska även ta ett DNA-prov som visar att härstamningen är verifierad. Det innebär att både tjurens far och mor måste vara DNA-typade. Samtliga det senaste decenniets semintjurar och Alebäckstjurar är DNA-typade, är fadern en semintjur är det alltså bara att komma ihåg att DNA-typa modern. Ditt lokala Växa-kontor (gamla husdjursföreningen) kan hjälpa dig med det när de kommer och seminarer eller dräktighetsundersöker hos dig.

Glöm inte att skicka in betäkningsrapporter till husdjursföreningen. Skall göras senast före kalvning.

EVA KALLIN TILL VILA

En av fjällrasens varmaste och tappreste förespråkare har stilla lämnat oss efter ett långt och strävsamt liv.

Det finns så många människor som satt spår hos mig när jag hållit på med allting runt omkring fjällkorna. En av dessa människor som berört mig på djupet var Eva Kallin Rössjö Sidensjö, som på så många sätt personifierade fjällkobonden! Därför var hon en av dom jag valde ut att vara med på omslaget till Fjällkoboken. Jag träffade på Eva första gången 1993 då vi via projekt rädda fjällkon tog kontakt med ett antal bönder som hade fjällkor/SKB med avvikande/äldre härstamningar som vi ansåg viktiga att få med i aveln på nåt sätt. Det behövdes inte pratas länge för att Eva skulle vilja vara med i det arbetet och när jag senare besökte henne, och lärde känna henne lite mer så gick det inte att låta bli att känna stor respekt för henne och hennes livs verk.

Hon föddes på gården i Rössjö den 26 september 1924. 1947 gifte hon sig med Sven Kallin och tillsammans fick dom barnen Sven-Olof och Kerstin. 1962 tog dom över hemgården som då hade 5kor och fortsatte driften. Maken fick sockersjuka och orkade inte arbeta som förut och Eva fick då välja mellan att öka på besättningen eller ta ett fabriksjobb utanför gården. Hon sa till mig när vi träffades första gången att hon "hellre skulle gå till skogs och gnaga bark från träden med tänderna än att ta ett fabriksjobb". 1975-76 byggdes lagårn ut till 12kor plus ungdjur. Maken Sven avled redan 1985 och efter det drev Eva gården ensam med hjälp av sonen Sven-Olof med familj. 1999 vid 75års ålder lämnade Eva över driften till sonhustrun Marie.

Familjen blev tillslut stor och bestod vid hennes bortgång även av barnbarnen Therese, Josefin, Simon, Pär, Jessica, Mikael och Camilla.

Samt barnbarnsbarnen Leya, Line, Benjamin, Nellie, Gabriel, Felicia, Olivia, Hugo och Jesper, alla hade en särskild plats i Evas hjärta. Där fanns även fjällkorna fast förankrade och katten "Musse" som var "mannen" i hennes liv de sista 18åren.

Hon avled stilla och lugnt den 27 augusti i år, hemma i sitt hus som hon önskat sig, med barnbarnet Josefin vid sin sida. Hon han med att se den 5e generationen kvinnliga "gårdsbasar" i följd ta över driften och fjällkointresset på gården. Vi lyser frid över hennes minne.

Robert Nilsson

BBA2A2BB

perfekt mjölk

Det är så vi vill ha det med våra fjällkors kaseiner, BBA2A2BB! Vi vet ju redan att fjällkons mjölk är i särklass bäst ur ost å fil synpunkt. Nu har vi fått förmånen till ett litet bidrag från jordbruksverket. Vilket gör att vi nu kommer kunna ta reda på 100 fjäll/fjällnära djurs mjölkproteiner. Få svart på vitt hur det står till med dessa 100 individers mjölk.

Alla snöar vi in på något ibland som intresserar oss, i mitt fall vart det fjällkons mjölk(ja lite annat också). Förra sommaren fick jag med Ivans hjälp kontakt med Tomas Bergström på SLU. Vi började diskutera ett DNA test utifrån ko hårstrån. Jag fick skicka in hår från mina fjällnära djur, ca 6 månader senare fick jag svar.

Alltså svar från ett labb som SLU tar tid. Testmaterial från utlandet måste beställas, forskaren Tomas måste förstå vad vi vill veta och varför, samt en hel massa tid måste fortgå. Robert Nilsson lyckades under tiden få fram 120000 från jordbruksverket, bestämma vilka djur som ska testas(i första hand intressanta avelsdjur) ,få dessa kobönder att rycka hår från sina kor, sammanställa allt och sända in till SLU.

Där är vi alltså nu, alla hårstrån är på plats. OCH vad händer när jag i dag 15/11 ringer å kollar läget med Tomas Bergström, NÄR kommer svaren?? Ja, jo vi har ju rätt mycket att göra nu här på husdjursgenetiska laboratoriet. Jag tar orden ur mun på han, jag vet, det är alla hästfäder som ska säkerställas

nu fram till årsskiftet. Fjällkon får vänta igen.. Ja, Ja den som väntar på något gått väntar aldrig för länge. Faktum är att den här undersökningen är större än jag insett från början. Fjällkon ska bli ett forskningsprojekt gällande kaseiner, vi kommer få våra kor testade när det gäller alla varianter av Kappa kasein, Beta kasein och Beta lactoglobulin. Förstå forskarens språk är inte lätt när man är en bonde, men att det här är stort ock bra det förstår jag. Projektet kommer ta tid, arbetstid alltså inte bara att vi får stå åt sidan å vänta. Sia om tid är enligt min erfarenhet svårt, men till våren -14 har vi förhoppningsvis svar.

Är det här så viktigt kan man då fråga sig. JA det är det. Lånar Roberts standard ord ang. fjällkon,

Fjällkon är UNIK. Och hon är det. Kan vi nu med hjälp av detta projekt få dokumenterat det vi redan vet är det guld värt. Tom en byggsten för fjällkons bevarande samt att hon ska få en större plats i våra ladugårdar. Hennes mjölk ska tas väl omhand på våra mejerier som ska ta till vara på den i särklass bästa ostmjölken i Sverige.

När vi pratar kaseiner så är det följande: Kappa kasein – bästa sorten är BB, vilket ger ett större större ostutbyte per kg mjölk Beta kasein- bästa sorten A2A2, här gäller det hälsan hos oss som dricker mjölken,svårt att få fram vetenskaplig information(googla själv) man vet dock att när vi dricker den sämre variationen A1A1 när enzymerna i våran tarm ska bryta ner A1 mjölken bildas ett ämne som

Ko med nästintill perfekta kaseiner BBA2A1BBVi får dock ej glömma de "vanliga" avelsurvalen, bra om kon går att mjölka, mer än för hand!
Foto: Anna Jansdotter

liknar morfin, kasomorfin. Detta sker ej i A2 mjölken

Betalaktoglobulin- vassleprotein, bäst är BB varianten, fermenterade produkter tex fil blir bättre med BB varianten. BB ger också en bättre kvalitet på kappakaseinet dvs mer ost. Mejerimaskinerna blir också lättare att hålla rena med en BB mjölk. Läs gärna mer på hemsidan ang. kaseiner och googla runt lite.

Fjällkons mjölk har ju som vi alla vet använts sedan mycket länge ända fram till i dag i en sluten kedja. Kvinnan som gör ost, fil och andra produkter av kons mjölk, det är hon som går till tjuren å får sin ko betäckt. Dvs om kossans mjölk är prima annars går kon till slakt! Det här avelsarbetet är redan gjort sen urminnes tider, man hade inte råd med en ko med felaktig mjölk.

Våra förfäder lade grunden till denna mjölk, tappa inte bort den bland högproducerande Holstein. Låt oss ta tillvara på dessa underbara egenskaper. Rädda fjällkon och dess MJÖLK!

Ärade jordbruksminister (tar för givet att du läser detta, Eskil) sätt dig in i detta en uns

och du kommer att förstå att denna ko måste vi värna om, hon är mer än värd att kallas utrotningshotad ras med mervärden för framtiden. En koncentrerad mjölk med UNIKA egenskaper. Hur va det, Matlandet Sverige-i särklass bra mat!! Ja varsågod, ta väl hand om det vi har.

Jag Anna Jansdotter ägare till 10 fjällnära djur har skrivit detta och hoppas få återkomma ang. dessa kaseiner.

Anna Jansdotter

IBLAND NÅR MAN INTE RIKTIGT FRAM!

Överskriften är minst sagt en underdrift och följande skrivelse och svar är sånt som man som ordförande för en förening är kluven till att publicera i en medlemstidning. En medlemstidning vill man använda till att entusiasmera och stärka medlemmar, och därigenom främja saken som föreningen jobbar för, men samtidigt kan man inte blunda för problem som vi har att tampas med. Eftersom tidningen går till flera offentliga samlingar så finns det även ett värde av att dokumentera en historieskrivning för eftervärlden och eventuell kommande forskning.

I fjol höst var det riktigt motigt med lönsamheten för mjölkproduktionen, och hade varit det en längre tid. Vi såg detta på ett stadigt minskat antal fjällkor i kontroll (även SKB och rödkullorna minskade), trenden har varit svagt vikande i många år men ifjol hoppade det till nedåt rejält och vi kände oss tvungna att reagera. Så vi skickade in en allvarligt formulerad skrivelse till jordbruksverket. Tyvärr har det hoppat ytterligare rejält nedåt i antalet kontrollerade fjällkor även detta år som jordbruksverket tog på sig att svara på skrivelsen och därför kan man inte nog beklaga att varken politiker eller tjänstemän bryr sig och inser vart det barkar med fjällkon och rödkullan som mjölkko. Tyvärr är det som skrivningen förmedlar ännu mer aktuellt idag och efter det att regeringen hanterat stödet för hotade raser som man för tillfället gör så är det svårt att se hur utvecklingen ska vändas.

Man kan heller inte låta bli att notera den brist på kunskap och mål som kännetecknar jordbruksverkets arbete med bevarande av hotade raser. Det känns som om man utan en-

gagemang sitter och handlägger sina ärenden utan att riktigt bry sig om hur det går i slutändan. Att det inte på jordbruksverket finns en diskussion kring användandet av mjölkkraserna för att säkerställa kvaliteten på det man är satt att sköta bevarandet av är klandervärt. Att man är så osäker och okunnig att man pratar med "andra rasföreningar" i frågan som ju överhuvudtaget inte har med saken att göra är beklämmande. Bevarandet av de olika hotade raserna måste ses individuellt efter de förutsättningar de har och den nytta de ger. Vi som jobbar med raserna och har att hantera problematiken i vardagen är dom som har kunskapen och vi har visat var problemet ligger för fjällrasen och anvisat en väg ut ur dilemmat.

Efter 25 års arbete med fjällrasen undrar jag hur få fjällkor i kokontroll det måste bli innan Katarina Gielen och Göte Frid på jordbruksverket "följt utvecklingen färdigt" och själva tar initiativ till att vända utvecklingen. 1960 fanns det 14173 fjällkor i kontroll. 1970 fanns de 10379st. 1980 fanns det 2791 och då hade korsningsaveln slagit igenom så det verkliga antalet var ännu mindre. 1990 fanns det 2538. 1995 fanns det 2222. År 2000 fanns det 2154 i kontroll. 2005 hade det minskat rejält till 1685 och 2010 fanns det 1254. Vi skrev till jordbruksverket för att det hade gått ned till ca 1050kor 2012 och i år föll talen till 873 kor i kontroll. På 8 år har antalet kulliga kor i kokontrollen minskat med nästan 50%!!!! Hur länge måste Katarina och Göte studera de siffrorna? Och vad tänkte Eskil på??

Robert Nilsson

121122 SKRIVELSEN TILL JORDBRUKSVERKET

Svensk Fjällrasavel har under flera år fört fram synpunkter på att utformningen av ersättningen för hållande av hotade raser måste ändras, och stödnivån ökas för att behålla bruket av de hotade svenska nötboskapsraserna som alla är av mjölktyp.

Vi som i dagligt bruk använder oss av hotade raser i mjölkproduktion ser med oro på den ändrade karaktär som raserna får när man slutar använda dem i den ursprungliga "in situ" miljön, som för alla ursprungligt svenska nötboskapsraser inbegriper mjölkning under pågående laktation. Ändrar man på bruket av korna så uppträder redan i 1a och ännu mer i 2a generationen hanteringsproblem som dels via miljö men även synbart via epigenetiska faktorer riskerar ändra på de djurslag vi säger oss vilja bevara. Detta märks väldigt tydligt om man tar in djur som hållits och vuxit upp som dikor till en mjölkbesättning. Att mjölka in en dikouppfödd kviga är många gånger i praktiken en "nära döden" upplevelse, i många fall är inte uppgiften ens möjlig att genomföra och lyckas man har man ändå oftast ett nervöst och svårhanterbart djur under flera laktationer. Utan att säkerställa en brukbarhet i bevarandeaveln är risken stor att vi "tappar ut barnet med badvattnet" och står med i praktiken obrukbara raser den dag vi åter behöver sätta en större del av den genetiska mångfalden i bruk.

STORA SVÅRIGHETER I DAGENS MJÖLK- PRODUKTION!

Att den ekonomiska situationen idag är svår för största delen av Sveriges mjölkbönder är ingen nyhet. För fjällrasens del är det en extra börda eftersom den mjölkande kärna av fjällkor anslutna till kokontrollen som vi i praktiken helt baserar vår bevarandeavel på nu minskar oroväckande snabbt. I princip finns dessa kor på ett 15-tal gårdar med 10-50 fjällkor på vardera. Under 2012 har två gårdar med större fjällrasbesättningar satts ut för försäljning då bankerna inte längre vill fortsätta låna ut pengar. Fjällkorna har inte varit ett "köpargument" i de försök till försäljning som gjorts och det står ganska klart att när väl en sådan kom-

mer till stånd så försvinner fjällkorna från dessa gårdar. Ett par av de större fjällrasgårdarna brottas med mycket stora skulder. Ytterligare en besättning som varit tongivande och bestått bevarandearbetet med dryga dussinnet "Alebäckstjurar" riskerar att till våren upphöra på grund av bristande lönsamhet och utslitna höfter på brukaren. Inte i något fall finns potentiella övertagare av driften.

FJÄLLRASEN TAPPAR KOLINJER/MODER- LINJER I SNABB TAKT!

Ett annat problem som snabbt gör sig gällande är att fjällrasen med ett allt minskande antal användare tappar kolinjer i kontinuerlig takt, vilket försvårar bevarandet av rasens genetiska bredd. Dessutom hålls på alla större fjällrasbesättningar ett stort antal kolinjer som bara består av enstaka upp till halvdu-sinet djur. I många fall med härstamning belagt 50-80 år tillbaka i tiden i kokontroll. För varje besättning som upphör ökar pressen på de kvarvarande att försöka ta över åtminstone enstaka kor av sällsynta linjer för att inte dessa ska tappas bort. Därför finns det idag ofta dryga dussinnet kolinjer i en 40kors fjällrasbesättning och i enstaka fall ända upp till ett 20tal kolinjer. Det säger sig självt att mycket av den genetiska bredden på kosidan av fjällrasen nu hänger på en mycket skör tråd.

MEDAN GRÄSET VÄXER DÖR KON!

Bevarandet av fjällrasen har på många sätt varit framgångsrikt sen starten av "Projekt Rädda Fjällkon" 1992. När projektet startades fanns en stor brist på tjurmaterial av. 1990 fanns endast sperma efter 18 fjällrastjurar för allmän användning, dessa stammade ur 8 av fjällrasens tjurlinjer/familjer. Idag finns sperma att köpa för vem som helst efter över 100 renrasiga fjälltjurar ur rasens samtliga 19 tjurfamiljer. Fjällrasen har breddats genetiskt till en ras som på tjursidan i mångt återtagit den genetiska bredd den hade innan korsningsaveln som höll på att ödelägga rasen under -70 och -80 talen. Vi har trots att det sades vara omöjligt lyckats behålla och i någon mån öka fjällrasens avkastningsnivå under de gångna

20 åren. Vi har även kunnat dokumentera att fjällrasen har en unikt bra mjölk ur mejerisynpunkt och att de goda egenskaperna finns inom rasens hela bredd med visst undantag för de fjällnära där inavelsproblematiken tunnat ut anlagen. Vi har dock inte kunnat "kapitalisera" dessa anlag via att få bättre betalt för fjällrasmjölken.

Baksidan av breddningsarbetet är helt naturligt att fjällrasen avkastningsmässigt halkat efter de andra mjölkraserna som sen 1990 kunnat fortsätta avla på mesta möjliga avkastning parat med bibehållna eller förbättrade brukningsegenskaper. Detta ihop med den allt fortgående storleksrationaliseringen som sen 1990 tagit bort 3 av 4 mjölkproducenter gör att fjällrasens attraktionskraft i mjölkproduktionen minskat.

1990 hade de olika raserna en medelavkastning på följande nivåer.

SKB/Fjällras 5779 kg ecm
SJB 6286 kg ecm , 507 kg mer än fjällrasen
SRB 7315 kg ecm , 1536 kg mer än fjällrasen
SLB/Holstein 7405 kg ecm , 1625 kg mer än fjällrasen

2008 hade raserna avkastning enligt följande
SKB/Fjällras 5958 kg ecm
SJB 8127 kg ecm , 2169 kg mer än fjällrasen
SRB 9102 kg ecm , 3144 kg mer än fjällrasen
SLB/Holstein 9606 kg ecm , 3642 kg mer än fjällrasen

Det gör att på i runda slängar 20 år så har SJB gått ifrån fjällrasen med nästan 1700kg, SRB med dryga 1600kg och SLB/Holstein med 2017kg. Utvecklingen har heller inte stannat av åren från 2008 till idag. Att sätta ett fast ekonomisk värde på denna merproduktion är svårt då det varierar med fetthalts betalning och protein betalning i olika mejeriföreningar, men att skillnaden i bruttointäkt per bås ökat med 5000-7000 kronor per år, beroende på ras, står tydligt. Nettomässigt kan det uppskattas att skillnaden per bås och år jämfört med fjällrasen ökat med 3-5000kronor beroende på utfodring. I en 40kors besättning som bara har fjällkor motsvarar nettoförlusten jämfört med andra raser i stort sett idag drygt en halvtids lantarbetar lön.

NÅGOT MÅSTE GÖRAS SNABBT!

Svensk Fjällrasavel kräver inte att hela skillnaden i intäkt mellan fjällrasen och de andra mjölkraserna ska kompenseras med ökade bidrag. Det är därför vi bara för fram den ökade skillnad i intäkt per bås/ko som skett under de gångna 20 åren som bevarandeavveln pågått. Vi har tagit vårt ansvar i att föra en ansvarsfull och i många stycken framgångsrik bevarandeavel på fjällrasen men gensvaret för det arbetet upplevs nu som minst sagt ljumt. Vi har en allt åldrande lantbrukarkår som ska sköta allt fler kor i en allt sämre ekonomi för att rädda fjällrasen åt framtiden. Vi har tyvärr mycket få lyckade nyetableringar av fjällrasbesättningar de sista 10 åren. Arbetet med att få "vanliga" bönder att våga prova fjällrasen är heller långt ifrån framgångsrikt. Samtidigt nås vi av åsikter från annat bevarandehåll om att stödet istället ska öka för djurslag som inte tillnärmelsevis kräver den ansträngning som mjölkproduktionen kräver för att leva upp till de ökande fordringar på kvalitet och certifiering som mejerierna ställer upp. Vi konstaterar att detta är en ekvation som inte går ihop och att stödet för att bruka de svenska hotade nötboskapsraserna som de mjölkraser de är måste upp substantiellt för att bevarandearbetet ska vara framgångsrikt och hållbart för framtiden. Skulle stödet för hotade raser öka utan att man tar hänsyn till brukandet av dem, kommer med stor sannolikhet ytterligare mjölkkor av fjällrasen försvinna som dikor, med en havererad bevarandeavel som ofrånkomlig följd!

Vi föreslår därför med stöd av ovanstående, att stödet för hotade raser ska öka till 4000kronor/djurenhet per år för mjölkkor anslutna till kokontrollen av raserna Fjällras och Rödkulla. Ett bevarandearbete av nötkreatur som inte inbegriper mjölkproduktion och medlemskap i kokontrollen, omöjliggör i praktiken att man kan följa upp hur bevarandearbetet fortgår löpande och att sjukdomsresistenser och övriga bruksegenskaper inte tappas bort efter vägen.

Svensk Fjällrasavel
via Robert Nilsson, ordförande
och Robert Eklundh, vice ordförande

131104 SVARET FRÅN JORDBRUKSVERKET

Dnr 36-11383/2012

Stöd för bevarande av hotade husdjursraser I er skrivelse som vi tog emot på Jordbruksverket den 22 november 2012 ger ni en beskrivning av läget inom fjällrasen och den utveckling ni ser vad gäller fjällrasens konkurrens- och attraktionskraft i svenskt mjölkproduktion. För att motverka den negativa utvecklingen föreslår ni att stödet för hotade husdjursraser ska höjas till 4 000 kronor per djurenhet och år för mjölkkor av fjällras och rödkulla anslutna till kokontrollen.

Hur arbetet med att bevara den biologiska mångfalden bland lantbrukets djur ska långsiktigt säkerställas är en ständigt lika aktuell fråga.

De redskap i form av pengar som finns till förfogande finns huvudsakligen i det svenska landsbygdsprogrammet.

I det tekniska underlaget till nytt landsbygdsprogram 2014-2020 föreslår Jordbruksverket att ersättningen för hotade husdjursraser höjs till det maximala beloppet som är möjligt enligt EU:s förordning. Detta belopp är 200 euro per djurenhet. Om detta skulle bli verklighet skulle det innebära en ökning från 1 000 kr till 1 800 kr per djurenhet. Av förenklingskäl föreslås samma belopp till alla raser och alla kor oavsett om de hålls för mjölk eller köttproduktion eller om de är anslutna till kokontrollen eller ej.

Hur en högre ersättning till kor i kokontrollen skulle utformas rent tekniskt är inte närmare utrett. Ett skäl till detta är att valet att utnyttja stödramen fullt ut, som gjorts i det tekniska underlaget, inte också ger utrymme för en högre ersättning för kor anslutna till kokontrollen.

Beskedet till Landsbyggsdepartementet i de samtal som förts har dock varit att om stödnivån per djurenhet blir lägre än den före-

slagna så vill vi ha möjlighet att återuppta en diskussion med lantrasföreningarna om stödutformningen.

Högre stöd för kor i kokontrollen är en fråga som fått ett svalt mottagande när den tagits upp i diskussionen med övriga lantrasföreningar. En ökad kvalitetsinriktning av ersättningarna i syfte att stödja arbetet med bevarande av de mest hotade delarna av en art eller ras kan dock bli nödvändig och då blir i stort sett alla rasföreningar berörda.

Det är i dagsläget oklart vad som händer med stödet till bevarandet av hotade husdjursraser i nästa landsbygdsprogram. De åtaganden för ersättning för hotade husdjursraser (MUTRO-stödet) som går ut 2013 kan inte förlängas. Vad som kommer att ske med denna ersättning och övriga åtgärder för att stödja bevarandearbetet framöver är ännu oklart.

Det som känns angeläget i dagsläget är därför att följa utvecklingen inom fjällrasen så ingående som möjligt och samtidigt hålla kommunikationen igång med de aktörer som har möjlighet att påverka och har ansvar för bevarandet av den biologiska mångfalden och våra nationella och internationella åtaganden på detta område.

Vi ber om ursäkt för att ni fått vänta länge på detta svar. Mycket har dock hunnit hända under det senaste året bl.a. vad gäller förutsättningarna för det arbete som ert brev handlar om. Dessa händelser har nu kunna beaktas i svaret.

Med vänlig hälsning

Katharina Gielen
Göte Frid

20 ÅR SEDAN PRFS ARBETE DROG IGÅNG PÅ ALLVAR!

Denna höst är det 20 år sedan veterinär Peder Jakobsson åkte ut på sin noggrant planerade första resa för att samla in sperma på fjällrastjurar ute på gårdarna! Det kan väl vara på sin plats att när vi nu så nesligt och respektlöst behandlas av regeringen låta påminna oss om varifrån vi kommer och den kamp som vi en gång startade och som föreningen är sprungen ur!

WWF KALLAR TILL MÖTEN

1992 började arbetet att formera det som senare skulle komma att bli Projekt Räd- da Fjällkon, 4de maj kallades Sven Blomberg, Mårten Dahlberg, Patrik Gyllenhammar, under-tecknad, Ola Jennersten WWF, Kurt Graaf genbanksnämnden, Jan Lockvall DGH, Lennart Nyman WWF, till ett möte på Ulriksdals slott på initiativ av Nils Dahlbeck och K-G Hedling som också närvarade. Där presenterade Dahlbeck och Hedling ett färdigt koncept på en fjällrasförening som skulle ha Jan Lockvall som sekreterare och Hedling som ordförande. Situationen för fjällrasen belystes målade av Nils Dahlbeck som menade (helt riktigt) att något måste göras omgående. Man hade i slutet på 80talet trott att det fanns ca 2000 renrasiga fjällkor och nu framkom det att det 1992 fanns snarare 200 (vilket var en underskattning) och att det var bråttom. Det akuta var den dåliga tillgången på renrasiga tjurar via semin. Dahlbeck och Hedling förordade en omedelbar start av en ny förening och Dahlbeck avsåg finansiera en sådan till en början. Jag själv och Patrik Gyllenhammar var mer tveksamma till en ny förening i detta skede och ville ge SKB-föreningen en chans via att motionera den vägen om ökad tillgång på fjällrastjurar.

Mötet beslutade också att skriva en motion till SKB-föreningens årsstämma om att sätta in fler fjällrastjurar i semin om än detta riskerade att dessa inte fick nog många dottrar för att bli avkommebedömda. En eventuell

fjällrasförening lades på is eftersom vi inte ansåg att vi kunde få nog många djurägare med oss. Om än det funnits osämja kring korsningssaveln inom SKB-leden så var det dock en stark sammanhållning inom den. Arbetet skulle dock startas genast med att göra parningar med bredare genetisk bas för att få fram intressanta nya avelstjurar.

SKB-stämman sommaren 92 antog utan större diskussion motionen och beslöt att verka för att det skulle sättas in fler tjurar, Avelsledningen på Nordavel/Svensk Avel var dock kallsinniga till att verkställa detta varför ytterligare steg togs.

Den 22 december skickades en kallelse ut från WWF till det som då kallades "interimsstyrelsen för aktionsgruppen för fjällkons bevarande" för ett formerande möte den 8 februari 93. Mötet skulle diskutera och bestämma sig för vad som behövde göras för att få igång ett konkret arbete och vilka former detta skulle ta sig. Det hade förekommit försök att väcka frågan kring fjällrasen några gånger under det gångna decenniet men detta hade inte lett nånstans, antagligen för att man börjat ovanför huvudet på djurägarna och detta mistag skulle inte göras denna gång. Bordet låg väldigt öppet och frågeställningarna var vida kring vilken väg som var bäst att beträda och hur långt resurserna skulle kunna räcka, men det beslöts att vänta med eventuell föreningsbildning och stambok för att försöka få med SKB-föreningen på båten. Tanken var att med ett seriöst arbete försöka få så många av SKB-föreningens medlemmar som möjligt intresserade att vara med i arbetet och inte direkt hamna i ett konkurrensläge med lojalitetskonflikter som följd. Det arbete som brådskade mer än något annat var att få fram renrasig fjällrassperma för allmän användning. Idag verkar det som ett mycket avlägset problem när vi har så få som 873 kor kvar i kontrollen och det finns över 200 frysta fjällrastjurar. Då fanns dryga tvåtusen SKB kor i kontroll men

Spermasamling i fält augusti 93 med Chefsveterinär Peder Jakobsson och Per-Erik Nilsson.

Foto: Robert Nilsson

bara dryga dussinet fjällrastjurar att få tag på, samt ett större antal med mycket begränsat spermalager. Däremot fanns över 200000 doser korsnings SKB infryst så vart vägen barkade var inte svårt att se. Mötet beslöt att formera en projektgrupp under WWF som kunde ta tag i det praktiska arbetet med "tjurtillverkning" och fortsätta försöka påverka SKB-föreningen mer mot fjällrashållet och bort från korsningssaveln.

NORGESPÅRET

Ett tag under våren 93 jobbade vi på långt gångna planer att köra tjurar till Norge och frysa in dom där. Vi hade t.o.m ett färdigt tillstånd från det norska jordbruksdepartementet om att dom godkände planerna. Sperman hade då funnits tillgänglig i både Norge och Sverige. I efterhand får man nog dra en lättadens suck över att vi inte startade den vägen för den hade obönhörligen smält igen framför näsan på oss, kanske så snabbt som nästa höst då Sverige gick med i EU. Efter det har det norska jordbruksdepartementet en mer betydligt "avvisande" inställning till transport

av svenska djur över gränsen! Kontakterna med Norge tog dock inte slut och vi fick ett bra samarbete med STN-föreningen som inspirerade oss, dessutom hjälpte dom oss med tjursperma som vi fick köpa ur deras genbank och senare precis innan norska gränsen stängdes kunde dom köpa in tjurar från Sverige och samla där för deras egen del. MOET spåret

Nils Dahlbeck som var en av projektets varmaste tillskyndare ville ha med Bengt Lindhe som var en känd avelsprofil för SLB/Holstein och hade utvecklat ett avelssystem för avkommebedömning baserat på embryoöverföringar. Det var i förstone en lockande tanke eftersom antalet renrasiga fjällkor då var på en absolut bottennivå (det uppskattades av många till runt 300 kor men var antagligen åtminstone 500) och detta skulle möjliggöra att man la in renrasiga embryon på korsningskor och den vägen snabbt kunde öka upp populationsstorleken på den renrasiga fjällkon. Ett möte hölls också i slutet på april 93 hos K-G Hedling, där jag och K-G tillsammans med Bengt skissade fram ett färdigt "MOET" pro-

gram för fjällrasen. Ett sådant skulle ha kostat rejält med pengar men Nils Dahlbeck var drivande i denna fråga och Lindhe var sugen på ett "fullskaleförsök". Jag var själv väldigt nyfiken på idén och tilltalad av möjligheten att den vägen lägga upp ett embryoförråd som en genbank för rasen. Men K-G Hedling var den som tappade sugen först och övertalade Nils Dahlbeck om att det inte var rätt väg. Direkt som Embryotanken släpptes försvann Lindhe ut ur bilden hösten 93, han hade egentligen inget intresse för fjällrasen utan var bara intresserad av att testa MOET systemet. I efterhand är jag fortfarande rätt kluven till idén, Lindhe var inte lätt att ha med att göra och det hade blivit dyrt, men vi hade rätt snabbt kunnat bygga upp ett unikt embryolager som redan idag hade varit intressant att kunna plocka upp enskilda härstamningar från. Så oavsett om systemet funkade eller ej för att få fram avelstjurar för bedömning, hade vi haft fördel av det. Generationsintervallet är så pass snabbt att en del av de kor som fanns då är helt borta ur rasen idag och av de fyra initiala besättningskor som gick med i arbetet är bara en kvar som förut. Men det hade blivit dyrt och tungarbetat

så frågan är om vi mäktat med det i slutändan, det hade även fört med sig praktiska problem som äganderätt till embryon och dylikt.

NYA MOTIONER

Under tiden utarbetade undertecknad ett gruppavelssystem för att hålla isär härstamningarna på den allt mer närbesläktade fjällraspopulationen. P,R,F antog den och det motionerades till 1993 års SKB-stämman om den, och där antogs den trots att avelsledaren Stig Näslund var bestämt emot. Det fanns en kärna av djurägare som slöt upp bakom korsningsaveln men det som förvånade mig var att så många var positiva till en återgång till den renrasiga fjällkon och gärna anslöt sig till arbetet. Det kändes då som om det var onödigt att starta en till förening och att vi skulle kunna klara arbetet inom SKB hängnet. En viktig aspekt var även att SKB-föreningen tillsatte avelskommittén för SKB, en mycket viktig möjlighet till avelspåverkan.

Resultatet av ett språng syns i provröret, efter besiktning kylades sperman och flögs ned till Svensk Avel.

Foto: Robert Nilsson

GOTLANDSPÅRET

Under våren 93 togs kontakt med chefsveterinär Peder Jakobsson från Gotlands husdjur. Det gällde ju att komma igång med spermasamling av tjurar för att ta till vara det material som redan fanns ute på gårdarna. Det fanns en djupt rotad misstro bland fjällkoentusiaster gentemot gamla Norrlands tjurcentral senare Nordavel som under projektets gång senare fusionerats in till Svensk Avel. Det må vara rätt eller orätt men Nordavel/Svensk avel sågs av många av oss som fjällrasens värsta fiende för att man "öste" ut korsningssperma under namn av "ren SKB" vilket lurade många fjällkoentusiaster som inte hade alla härstamningar klara för sig. Samt inte minst lurade aningslösa seminörer som tyvärr visste ännu mindre i många fall men lojalt distribuerade sperman. Den som personifierade detta Nordavel var avelsledaren för SKB Stig Näslund, i efterhand är det bara att beklaga att vi inte kunde överbygga den klyftan och haft ett bättre samarbete med Nordavel/Stig N. Men det är bara att konstatera att återigen rätt eller orätt fanns det inget förtroendekapital kvar att arbeta med. Där fanns ju även det stora sper-

Per-Erik Nilsson Syden. Mycket glad och stolt djurägare som helhjärtat stöttade och arbetade för P,R,F.

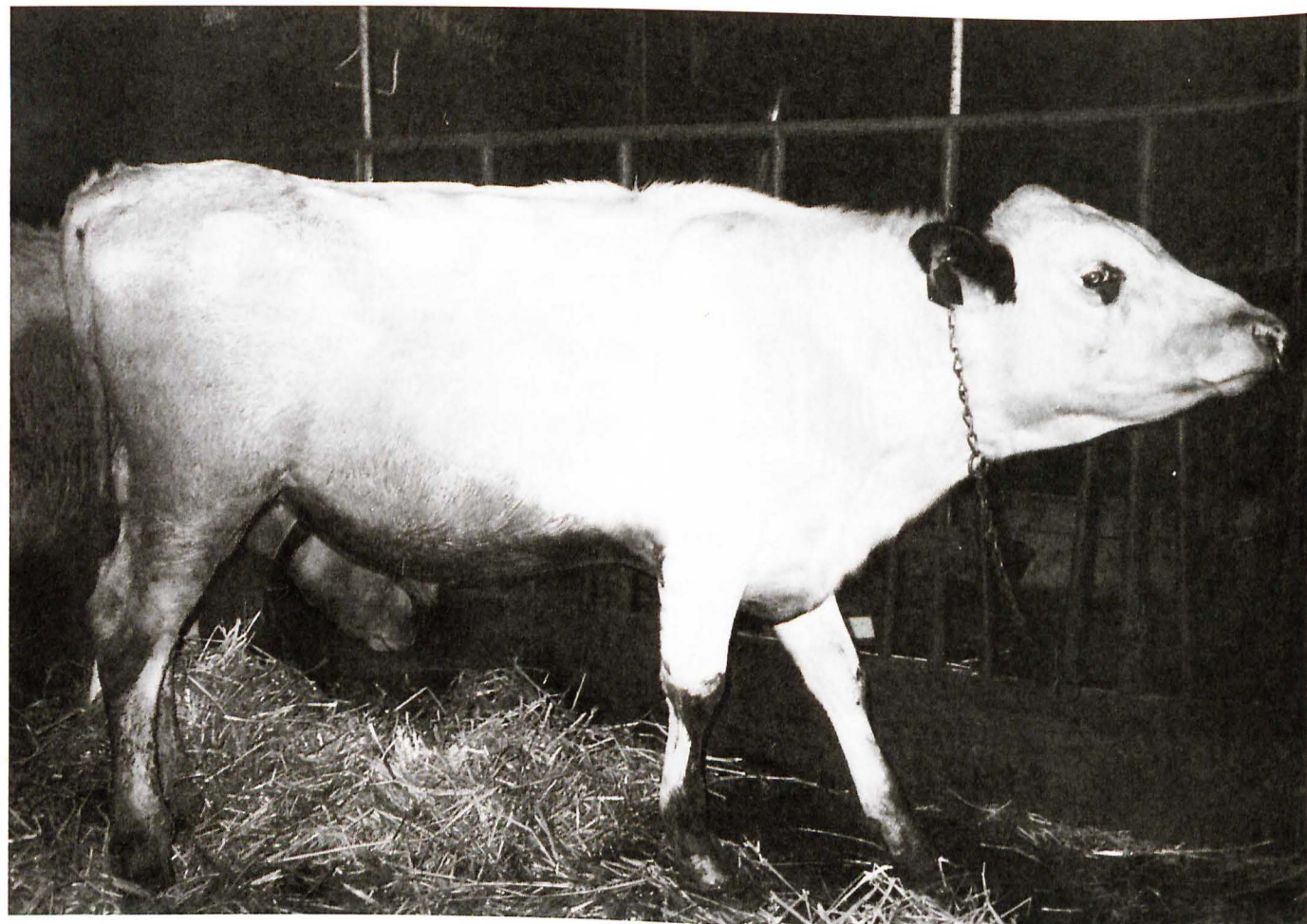
Foto: Robert Nilsson

malager på 200000doser korsningssperma som Nordavel producerat fram som hela tiden tappade i värde ju mer fjällrassperma som kom fram, så det fanns även en icke obetydlig ekonomisk stötesten som spökade. Man kan dock konstatera att när Stig Näslund försvann så försvann även den siste tjänstemannen som hade någon som helst grund och kunskap i SKB/Fjällrasaveln inom tjurproduktionen och att man hur konstigt det än kan låta idag saknar honom just för att han i alla fall hade så pass mycket kunskap att han hade en åsikt, om än man nu inte delade den.

Allt nog det blev bestämt att Peder Jakobsson skulle sätta ihop ett koncept för spermasamling ute på gårdarna, en liten anekdot i detta sammanhang är att jag felaktigt under flera år informerade om detta som "spermatappning" vilket det inte egentligen är utan den rätta termen är spermasamling eftersom tjuren frivilligt ger ifrån sig sperman som vi "samlar" upp. Denna felaktiga spermatappningsterm har sen spökats i alla år sen dess och fortsätter så att göra hos många än idag, mitt fel, ber om ursäkt! Åter till Peder!

Tack vare att Svensk Avel bildades i denna veva så öppnades ett fönster där Projekt rädda fjällkon företrädde av Nils Dahlbeck, Patrik Gyllenhammar och Bengt Lindhe träffade Svensk Avels nye VD Bertil Hovmark (som vi senare skulle få känna hade hårda nypor och inte var att lita på) och förhandlade fram att Projektet skulle samla sperman och transportera den till Svensk avels dörr och ta alla kostnader dit så skulle Svensk avel frysa in den och försälja den som precis vilken annan SKB sperma som helst. Detta glädde oss enormt eftersom det i ett slag möjliggjorde distribution av sperman och att den skulle kunna användas av de djurägare som så ville. Det enda som glömdes bort var att formalisera allt detta på ett papper med underskrifter vilket senare skulle visa sig kostsamt och höll på att ekonomiskt tippa hela P,R,F.

P,R,F hade tagit ett principbeslut vid bildandet om att vara totalt öppna med verksamheten och alla protokoll och beslut skickades för kännedom till SKB-föreningen och Stig Näslund. Flera av oss satt för övrigt med i SKB-styrelsen så konstigt vore annars. Lite aningslöst berättade vi då glatt i hågen om uppgörelsen med Hovmark för en mycket förvånad Stig Näslund.

44 Fagerman SKB6688. En av 2a årets P,R,F tjurar som kommit att få betydelse i fjällrasaveln, och den som fick högst mjölkindex av de årens tjurar. Bland annat farfar till 6873 Faramir.

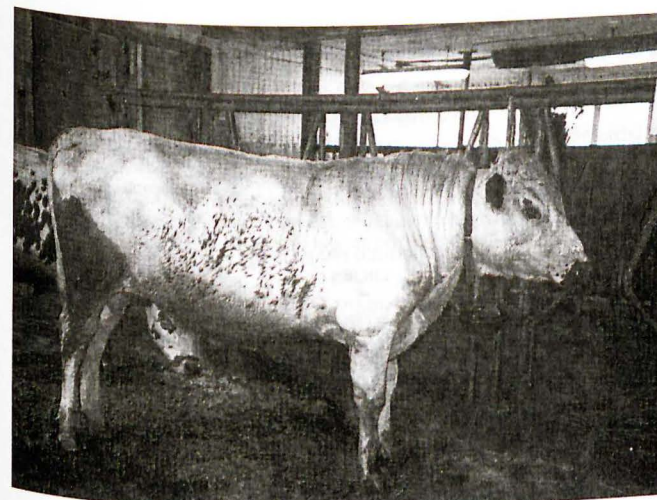
Foto: Robert Nilsson

Peder arbetade intensivt med att sammanställa ett brukbart koncept, och med material från den gamla nedlagda tjurstationen på Gotland så fick han ihop en fungerande fältsamling av tjurar. Det går inte nog att påpeka att den arbetsinsatsen han gjorde var av yttersta vikt för att det blev något resultat överhuvudtaget av projektets arbete. Han var oförtröttlig och entusiastisk och inte minst viktigt kunnig och seriös. Tredje veckan i Augusti 93 startade han den första resan genom Norrland för att samla fjällrastjurar. Det var spännande att vara med och se hur det gick till och en del av tjurarna använder vi än idag. Tillexempel samlades 145 Tessar, 156 Zonat, 157 Lirken, 161 Smille, 1 Hubert, 21 Svartenlind, 165 Leo och 1 Arne den resan. Dessutom samlades åt Nils Dahlbeck ett antal tjurar av Norska raser, Telemark, Fjordfe, mm.

Sperman flögs efter samling och kontroll med Jetpack ned till Skara där den kördes ut till Svensk avel och payetterades och frystes in. Det kan låta som en enkel operation när man skriver om den 20år senare men den

krävde minutiös planering och den stod Peder för. På våren 93 testades även att samla på fält och frysa in på SLU och 27 Gunde var den tjuren som då stod för sperman. Vart den sperman sen tog vägen vet jag faktiskt inte idag.

Överhuvudtaget kan man utan överdrift säga att Gotland i praktiken var fjällrasens viktigaste bastion åren 93-94. För dels leddes hela P,R,F av Patrik Gyllenhammar och jag vågar påstå att ingen hade kunnat göra det bättre då, hans förmåga att med ett belevat sätt ta sig an beslutsfattare och andra personer vi behövde ha kontakt med var outstanding. Ingen av oss andra hade rutin nog att hantera andra människor och pappersexercis som han, han höll hårt i de pengar vi fick från WWF så att dom räckte så långt som det bara var möjligt och var en mycket viktig kugge i maskineriet. Sen hade inget blivit av om vi inte hittat Peder och han gjort ett så bra jobb. 1994 på hösten samlades ytterligare tjurar som 41 Duvolen, 44 Fagerman, 181 Idear, 170 Snabbe, 25 Noak, 23 Svempa, 37 Eemeli, 177 Rusk, 183 Lillemo, 46 Flink, 162 Linus, 164 Lim, 57 Hinder, 3 Dollar

161 Smille SKB6673 kanske den mest betydelsefulla tjuren av de två årens gårdssamlingar. Född hos Rune Boström Uttersjöbäcken.

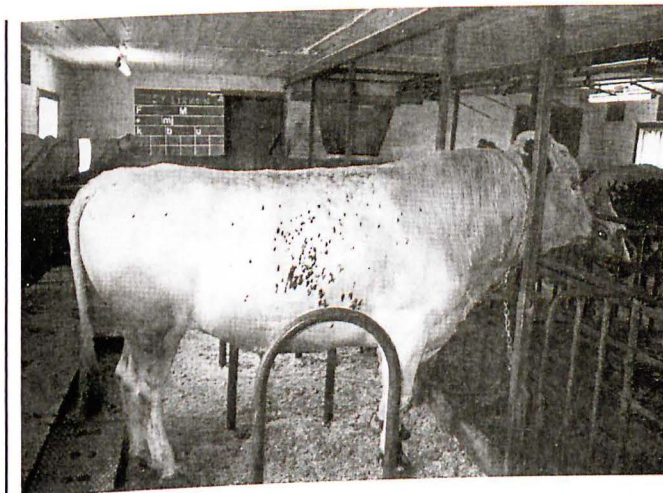
Foto: Peder Jacobsson

och 28 Jaure. Flera av dom finns i stammen på dagens Viking G fjälltjurar.

ALLT GICK INTE EFTER PLANERNA

Allt lyckades naturligtvis inte dessa år, en hel del tjurar gick inte att frysa. Det är svårt att veta varför men i vissa fall antagligen för att tiden från samling till färdig infrysning blev för lång. Eventuellt var det genetiska orsaker, vissa tjurars sperma lämpar sig helt enkelt inte för nedfrysning och har för dålig kvalitet efter upptining. En del tjurar samlades både 93 och 94 med olika resultat så andra miljöfaktorer kan också spelat in. När man ser på tjurvalet ska man betänka att vi vid tillfället inte visste att Alebäcksmöjligheten skulle öppna sig ett par år senare. Då 1993-94 var det bara ett treårigt projekt som vi tänkte försöka få att räcka fyra år som vi såg framför oss. Det som drev oss var att samla så många tjurar som möjligt medans tid var. En del tjurar fick vi lämna därhän för att modern inte levde och var "hypad". En del för att dom inte var stamboksberättigade ur andra synpunkter, ett krav för att sperman skulle få lagras över tid var att tjuren var korrekt stamboksförd. I annat fall skulle den efter lantbruksstyrelsens regelverk slängas när tjuren hade uppnått 5års ålder. Ja reglerna var många och vi var nya och osäkra i våra roller. Tur vi hade Peder!

En smäll vi åkte på var att vi hösten 93 fick en faktura från Svensk avel på 70000kronor. En för oss svindlande summa som vi inte hade då. Det var misstaget att inte få på pap-

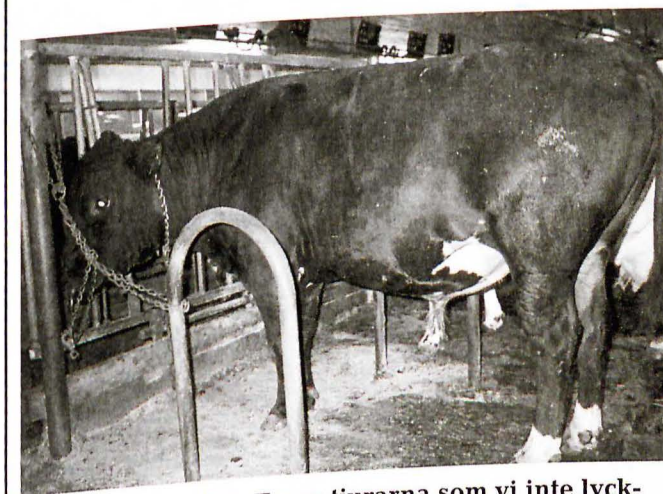

157 Lirken SKB6698 samlad både 93 o 94, en annan potent tjur ur L-linjen från Rune Boström.

Foto: Peder Jacobsson

per det som överenskommit på våren 93 med Hovmark som bet oss i rumpan. Det var nog inte konstigare än att Stig Näslund efter att han hört oss glatt berätta om överenskommelsen med Svensk avel tog kontakt med sin VD och undrade vad han tänkt på när han menligt påverkade sitt egna bolags SKB avel med att frysa in och tillhandahålla fjällrassperma utvald av oss amatörer.

Den gången klev Nils Dahlbeck in och räddade oss med pengar från någon fond han rådde över. Jag antar att han kände sig medskyldig till misstaget med dokumentationen av överenskommelsen då han var med och förhandlade i saken. Ett problem som då dök upp var att vi ju då helt plötsligt befanns vara ägare till ett par tusen doser sperma vilket in-

155 Levi SKB6676. En av tjurarna som vi inte lyckades få brukbar sperma efter upptining av. Finns dock idag kvar bland annat som farmorsfar till 6877 Fänrik.

Foto: Robert Nilsson

gen av oss förutsett. Senare löstes detta med att vi gav bort sperman till jordbruksverket som sen finansierat en del av sitt bevarandearbete med den.

NYA DJÄRVA PLANER

Eftersom det var både vin och vatten som resultat på att skicka ned sperman till Svensk avel för infrysning, och dessutom rätt dyrt började Peder under vintern 94-95 skissa på att även frysa in sperman i fält. Han testade tillsammans med en anställd på svensk avel ut en metod där man payetterade och frös in sperman redan på gården. Metoden testades i praktiskt bruk på SRB tjurar på tjurstationen i Kalmar och gav utmärkt kvalitet på sperman efter upptining. Ett enkomst fordon skulle forsla Peder och den andra personen han samarbetat med och tillsammans skulle dessa sköta fältjobbet. Vi såg mycket fram emot att testa detta system, ett problem skulle sen vara spermadistributionen på denna sperma, det var långt ifrån säkert att svensk avel skulle sköta den.

Vi antog att vi skulle måsta köra ut den själva till sektionerna, om det varit möjligt att lösa är inte helt säkert det heller. Idag när många av oss har egna spermakärl hade det gått utmärkt men så var inte fallet 1995. Men så tog det tvärstopp. Bara ett par veckor innan avresa för sommaren 95s samling fick den Svensk avelanställda ett samtal från Bertil Hovmark där han upplyste om att om hon åkte iväg med Peder hade hon inget jobb kvar när hon kom hem! Ord och inga visor från en despot!

SVENSK FJÄLLRASAVEL BILDAS

Arbetet med spermasamling på gårdarna gick i stå för att svensk avel vägrade att ta emot mer för infrysning. Med hjälp av Sven Jeppson på Jordbruksverket löste det upp sig och 1995 på hösten kom samlingarna på Alebäck igång som fortgår ännu. Samarbetet med Svensk avel kärvade dock betänkligt. Stig Näslund hade avgått som sekreterare för SKB föreningen 1994 och ersatts med Curt Johansson som jobbat som seminör i Vännäs. Han var

SKB stämman 1995 på besök i Uttersjöbäcken hos en av de mest betydelsefulla fjällrasbesättningarna. Besättningens grundare Rune Boström till vänster, närmast bredvid honom Patrik Gyllenhammar.

Foto: Robert Nilsson

känd som en korsningsvän och det fanns hos oss fjällrasförespråkare en tvekan kring hans namn, men SKB expeditionen skulle flyttas från Rossö där Nordavel funnits och nästan måste den landa. Norrmejeriers producent-tjänst erbjöd den hamnen och vi provade. Vad vi inte då visste om var Curts vilja att bli sin VD Hovmark.

Eftersom SKBföreningen stämman efter stämman vridit sig mot fjällrasen och från korsningsaveln så grymtades det inom svensk avel om detta. I september 1995 väcktes ett förslag från Svensk avel om att kalla ihop till ett samtal om den fortsatta SKB aveln. Tanken var att samla ett brett uppstånd intresserade från SLU, Genbanksnämnden, SKBstyrelsen, Svensk avel, Rödkulleföreningen med flera. Både Patrik Gyllenhammar som då var ordförande i SKB-föreningen och jag själv kände stor tveksamhet kring det kloka i att delta i ett möte med många intressenter när vi inte var eniga inom SKBstyrelsen. Vi hade ett läge med tre för fjällrasen och två för fortsatt SKB avel. Vi sa till Curt att inte acceptera inbjudan för SKB-föreningens del innan vi var sams inom styrelsen om vad vi skulle följa för linje i avelsfrågan. Detta gjorde han inte varför vi tvangs åka till Uppsala i november för att delta i det som vi senare kom att benämna härdsältekonferensen för att det förstörde möjligheten att vara kvar inom SKB begreppet med fjällrasen.

Vad vi inte begrep var att Svensk avel bakom SKBföreningens styrelses rygg gjort upp med Curt Johansson och två personer till om att ta över rollen som avelskommitté för SKB inom Svensk avel, så mötet var mer eller mindre en chimär för att få en anledning att sidsteppa SKB-föreningen från Svensk avels sida. Kontentan av Curts handlande blev att vi såg oss tvungna att bilda eget och därigenom kom vi trots att vi egentligen från början inte ville det att starta en fjällrasförening.

SÅ HÄR I EFTERHAND

Så här i efterhand var det nog lika bra att vi särade på oss, fjällrasförespråkarna och SKB avelsförespråkarna. Antagligen hade vi fortsatt käbbla för och emot korsningsaveln till denna dag. Det vi då inte visste om var det EUstöd som infördes och som naturligtvis kom att gynna oss som jobbade för en hotad

ras enligt EU statuterna. Självklart sved det i SKB leden och det vart många års knarriga relationer efter detta. Tråkigast var ändå att lämna den kader av gamla föreningstjänare som fanns inom SKB föreningen. Människor som det gick att bygga en förening ikring. Många följde med till fjällrasavel, många vart även medlemmar i båda föreningarna men många stannade kvar inom SKB. Idag är dom flesta borta och SKB föreningens aktivitet är minst sagt begränsad, jag kan dock inte annat än respektera de gamla SKB medlemmarnas engagemang för sin sak och deras uthållighet. Man behöver ju inte hålla med om avelsupplägget för att känna sympati för människorna bakom.

Samarbetsproblemen med Svensk avel löste sig när Curt Johansson försvann som avelsledare, men det kostade ett antal år i slutet på 90talet med löjligt få fjällrastjuror insatta på svensk avel. Han fortsatte satsa på korsnings SKB och vi i Svensk fjällrasavel satsade allt på att plocka fram material till de fortsatta Alebäckssamlingarna. Camilla Swärd tog över och när Joachim Gustavsson skötte de förhandlingarna så funkade det bra. När sen Mia Sjögren tog över Camillas roll så gick det ännu lättare och de sista 10åren har vi haft ett enkelt och bra samarbete med Svensk avel/Viking G. Det sista året har de kulliga raserna på Viking G hamnat i knät på Evgenij Teleschenko och vi får hoppas att det kan fortsätta vara ett problem fritt samarbete. Idag känns bråken mycket avlägsna och skönt är väl det.

Det är lätt att konstatera att ingen av oss kunde förutse den händelseutveckling som skedde från mötet i februari 1993 då Projekt Rädda Fjällkon startade sitt arbete fram till idag. Att jordbruket skulle misshandlas så i grund trodde vi inte. Det vi har idag är en ras bättre rustad genetiskt än den var 1993 men med nya än svårare utmaningar, låt oss leta tillsammans efter de möjligheter som finns och försöka fortsätta arbetet för fjällrasen!

Robert Nilsson

~~Avs: Svensk Fjällrasavel
c/o Robert Nilsson
Övre Svarflå 515
961 98 BODEN~~

Porto betalt
B-post

Det fanns inte plats för några livdjursannonser i detta nummer, däremot så finns dom på hemsidan. Gå in där och kolla eller ring Mårten Dahlberg.

Foto: Robert Nilsson

I nästa nummer: Kommer ni bland annat få läsa Lars-Göran Lindgrens artikel om Arnefamiljen, i serien Fjällnära tjurfamiljer samt om resultatet på årets Alebäckssamling.

Detta material har delvis
finansierats med EU-medel